

DELINCVENȚA JUVENILĂ

- ◆ *Elemente de tactică criminalistică*
- ◆ *Procedura audierii minorului*

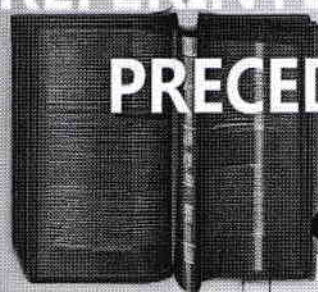
CUPRINS

Cuvânt către cititori	9
Cuvântul autorului	13
Referințe de ordin istoric și precedente legislative	17
Familia în societatea contemporană	39
Viața conjugală între normalitate și devianță	47
Dezorganizarea grupului familial	63
Devianță și patologie în comportamentul minorilor	69
Personalitatea minorului predispus la comportamente antisociale	117
Factorii implicați în etiologia delincvenței juvenile	139
Comportamentul deviant și conduita reactiv-conjunkturală	165
Libertatea juvenilă în societatea românească actuală	171
Rolul administrației publice în asigurarea protecției minorilor	179
Instituții implicate în protecția drepturilor copilului și prevenirea delincvenței juvenile	223
Abordări și realități actuale în delincvența juvenilă	283
Tactica audierii minorului: abordări criminalistice	367
Concluziile autorului	431
Bibliografie	439

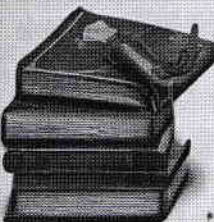
LBRIS

We know
books

REFERINTE DE ORDIN ISTORIC SI PRECEDENTE LEGISLATIV

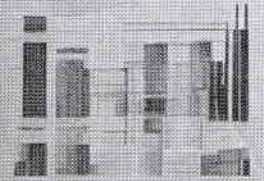

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the books shown.

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the books shown.

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the books shown.

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the books shown.

CRIMINAL AND FORENSIC

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the map shown.

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the emblem shown.

Text block containing illegible text, likely a reference or description of the tools shown.

Legislația actuală referitoare la faptele antisociale săvârșite de minori prevede sancțiuni diferențiate față de majori. Codul penal definește minorul ca „persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani”. Limitele răspunderii penale a minorului se determină în raport cu vârsta acestuia la data comiterii actului antisocial.

Dacă în dreptul roman și dreptul canonic minorul era responsabil de la vârsta de 7 ani, în legiurile barbare de la 12 ani, Codul Penal Știrbei (1850) și Codul Penal de la 1884, prevedeau trei categorii de minori:

- până la vârsta de 8 ani, când se considera că minorul nu are discernământ și în consecință nu răspunde penal;
- între 8-15 ani era pasibil de pedeapsă numai atunci când se constată că a săvârșit fapta cu discernământ;
- între 15-20 ani răspunderea penală este necondiționată.

În aceste cazuri, minorii erau pedepsiți mai ușor decât majorii. În dreptul penal modern, copiii între 7-12 ani și chiar până la 16 ani, în unele țări, nu răspund juridic de faptele săvârșite.

Codul penal român în vigoare delimitează răspunderea penală a minorilor astfel:

- copilul până la vârsta de 14 ani nu răspunde penal. Această prezumție are un caracter absolut și fapta săvârșită până la această vârstă nu constituie infracțiune, fiind săvârșită fără discernământ. Nu este permis a se face în niciun caz proba contrarie (regimul faptelor cu caracter antisocial comise de această categorie este reglementat prin Legea nr. 272/2004 (republicată) privind ocrotirea unor categorii de minori);
- între 14-16 ani se prezumă lipsa relativă de răspundere penală. Minorul răspunde penal de faptele săvârșite numai dacă se dovedește că a făcut cu discernământ. Discernământul, fiind capacitatea de a manifesta conștient voința și de a înțelege caracterul antisocial al faptei comise, se apreciază de la caz la caz în comisia medico-legală psihiatrică la cererea organelor judiciare;
- minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii, iar față de cei care nu răspund penal se pot lua măsuri educative și de ocrotire.

Persoana fizică aflată în stare de minoritate este considerată ca fiind insuficient dezvoltată sub aspect psihofizic, situându-se în perioada în care se formează unele trăsături ale personalității sale.

În perioada minorității se dezvoltă capacitatea psihică, discernământul, se acumulează cunoștințele despre viață, inclusiv cele privitoare la normele de conduită socială¹.

În dreptul penal infractorii minori se bucură de un tratament juridic diferențiat în raport cu ceilalți infractori.

¹ Oancea I., *Drept penal, Partea generală*, București Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p.406-407.

Starea de minoritate atrage necesitatea unei reglementări deosebite și pe plan procesual penal, procedura specială instituită de lege ținând seama de toate particularitățile urmăririi sau judecării învinuiților sau inculpaților minori².

Este de reținut, că dispozițiile speciale ce sunt analizate în cadrul acestei proceduri speciale se aplică numai în cauzele în care învinuitul sau inculpatul este minor.

Participarea minorilor în cauză în altă calitate nu atrage incidența procedurii speciale. Normele juridice privind tragerea la răspundere penală a minorilor sunt caracterizate prin grija pentru reeducarea acestora, prin preocuparea de a preveni săvârșirea de fapte antisociale și de a asigura o comportare corespunzătoare a acestor categorii de persoane.

Profesorul Dongoroz arată că, în principiu, este socotit că a săvârșit fapta cu discernământ, minorul care, în momentul comiterii acesteia, a fost în măsură, datorită stării sale psiho-fizice, a educației pe care a primit-o, a gradului de instrucțiune generală pe care a dobândit-o și a influențării exercitate asupra sa de mediul social, să-și dea seama de natura urâtă a faptei pe care o săvârșea, de urmările reale ale acesteia față de alții, de pericolul de a fi sever pedepsit, la care se expune el însuși.

La Forumul Mondial al Educației din aprilie 2000 de la Dakar, se recomandă elaborarea unor seturi standard minime în două direcții:

- Administrarea justiției pentru minori;
- Prevenirea delincvenței juvenile și acordarea unei atenții speciale copiilor abandonați, neglijați sau care sunt obiect de abuzuri.

Pe baza acestora copilul trece de la statutul de „obiect de ocrotire” la cel de „subiect de drept”, economia întregului act normativ fiind menită a reduce la minimum necesitatea intervenției sistemului de justiție pentru minori și vizând favorizarea, pe cât posibil, a protecției sociale a tineretului în general, prevenind astfel devianța și respectiv delincvența.

Minoritatea și delincvența juvenilă

Minoritatea – stare particulară bio-psiho-fizică.

Viața persoanei fizice are o linie de dezvoltare ascendentă și descendentă, parcurgând mai multe etape, fiecare cu caracteristici bio-psiho-fizice proprii. Copilăria, adolescența, maturitatea și bătrânețea sunt etape ale vieții care se caracterizează prin evidente transformări fizice și psihice ale personalității fiecărui om. Acestea nu pot fi ignorate deoarece au o mare însemnătate atât pe plan individual cât și pe cel social-economic.

Limitându-ne numai la două din aceste etape din viața omului și anume la copilărie și adolescență, am subliniat că cercetările în domeniul fizologiei și psihologiei

² Preda Mircea, *Urmărirea și judecarea infracțiunilor săvârșite de minori*, în Revista Română de Drept nr.9/1970, p.41-53

au pus în evidență că aceste perioade din viața omului constituie un domeniu de mare sensibilitate.

Copilul și chiar adolescentul – în anumite limite – spre deosebire de omul adult, nu are și nici nu poate fi presupus că ar avea o capacitate deplină de a-și autoevalua acțiunile proprii în lumina anumitor exigențe sociale și juridice.

Copilul se află într-o fază a dezvoltării bio-psiho-fizice în care abia sunt asimilate, prin educație, elementele primare ale conștiinței sale.

Aceste elemente trebuie sistematizate și consolidate prin acțiuni pedagogice perseverente, de durată și calificate. De aceea, copilul trebuie educat și ocrotit cu toată grija și devotamentul, pentru că numai în raport cu aceasta va fi capabil, când va fi adult, să-și dea întreaga măsură a capacității sale spirituale și fizice și să devină un om util societății și devotat familiei.

În legătură cu starea particulară bio-psiho-fizică a copilului și a adolescentului trebuie subliniată dubla subordonare a acestora – cea materială și cea educațională – față de familie și societate. Orice carențe care s-ar manifesta indiferent pe care din aceste planuri, ele vor avea un răsunet, indiscutabil, asupra comportării minorului și tânărului în sensul întârzierii, obstaculării sau chiar anihilării procesului formativ, cu toată suita de consecințe negative în ceea ce privește personalitatea acestora.

Fragilitatea bio-psiho-fizică a ființei umane în primele sale stadii de evoluție trebuie să constituie elementul fundamental de care să se țină seama atunci când sunt concepute și puse în aplicare măsuri relative la comportamentul minorilor în vederea prevenirii unor acțiuni antisociale. Asemenea măsuri trebuie să fie întotdeauna susținute prin acțiuni social-economice destinate să asigure o dezvoltare normală a minorilor și orientarea acestora spre activități constructive de natură să contribuie la educarea lor sănătoasă.

Problemele acestea constituie un obiect de preocupare și al organismelor internaționale. Organizația Națiunilor Unite a adoptat o Declarație Universală a Drepturilor Copilului, în cadrul căreia a fost proclamat dreptul copiilor la ajutor și asistență, ca expresie a răspunderii statului pentru soarta tinerei generații.

Chiar în preambulul Convenției se face precizarea că, în conformitate cu principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite, copilul are nevoie de protecție și îngrijire, cu deosebire de o protecție juridică adecvată, precum și de creare a unor condiții materiale și spirituale de natură să-i asigure o dezvoltare matură fizică și intelectuală.

Este stipulată răspunderea comună a părinților pentru creșterea și asigurarea dezvoltării normale a copiilor.

Iar, atunci când copilul, indiferent din ce motive, ar fi separat de familia sa, ceea ce trebuie să constituie o excepție, el are drept la protecție și ajutor special din partea statului.

Cu privire la sănătatea copilului, Convenția stabilește obligația statului de a veghea asupra acestuia și de a lupta contra maladiilor și subnutriției, pentru asigurarea sănătății prenatale și postnatale a mamelor pentru luarea măsurilor de planificare familială.

În legătură cu dreptul copilului la educație, prin Convenție se prevede obligația statelor de a face învățământul primar obligatoriu și gratuit, de a încuraja diferitele forme de învățământ secundar-general sau profesional și de a lua măsurile necesare pentru a se veghea la stricta respectare a disciplinei școlare, într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană.

Măsurile educative – se subliniază în Convenție – trebuie să vizeze dezvoltarea personalității copilului, a aptitudinilor sale mentale și fizice, educarea lui în spiritul respectului față de drepturile omului și a principiilor Cartei Națiunilor Unite, față de părinți și de identitatea, limba și valorile social-culturale ale țării în care trăiește.

Pe plan internațional a fost instituit un „Comitet al drepturilor copilului”, însărcinat cu controlul acțiunilor și progreselor înregistrate în această privință de statele părți ale Convenției.

Statele părți se obligă să înainteze Comitetului rapoarte asupra măsurilor pe care le vor adopta, iar Comitetul, la rândul său, își va prezenta propriul raport Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

Convenția cu privire la Drepturile Copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, semnată și de țara noastră, la 26 ianuarie 1990, constituie o nouă dovadă a grijii ce se manifestă în România față de generațiile viitoare; acest document internațional este tradus în viață prin acte normative de mare importanță, menite să asigure realizarea obiectivelor care stau în fața Națiunilor Unite în această perioadă, în legătură cu ocrotirea copilului.

Țările semnatare ale Convenției, printre care și România, vor trebui să-și adapteze legislația internă la cerințele principiilor și regulilor adoptate prin Convenție și, de asemenea, să întreprindă acțiunile concrete arătate în Convenție și necesare aplicării acesteia în viață.

Starea de minoritate reflectată pe plan juridic.

Starea particulară sub raport bio-psiho-fizic a copiilor și adolescenților nu putea să nu aibă o reflectare corespunzătoare și pe planul reglementărilor juridice, impunând stabilirea unui statut juridic aparte al acestora față de cel rezervat persoanelor adulte, și aceasta, din mai multe puncte de vedere:

- a) ocrotirea intereselor minorilor;
- b) sistemul educațional;
- c) răspunderea juridică.

- a) Așa cum se arată în literatura juridică, noțiunea de „interes al minorului”, la care Codul familiei doar se referă, fără a o defini, are un conținut complex. În primul rând, ar urma să corespundă interesului minorului toate măsurile pe care le iau părinții în îndeplinirea obligației de creștere, de îngrijire a sănătății și dezvoltării fizice, morale și intelectuale a minorului, potrivit cu însușirile sale.

În unele situații, cum ar fi, de exemplu, în caz de adopție, legea se exprimă explicit că instanța poate încuviința adopția numai dacă prin aceasta se asigură dezvoltarea normală, fizică și morală a minorului, și nu se iau măsuri potrivnice legii sau regulilor de conviețuire socială. Este precumpănitor, în aceste dispoziții nu atât aspectul patrimonial, cât cel personal, nepatrimonial.

Interesul minorului este avut în vedere și în privința reglementării ocrotirii părintești; atâta vreme cât este cu puțință ca minorul să nu fie lipsit de îngrijirea ambilor părinți, ori cel puțin a unuia dintre aceștia, ocrotirea sa este încredințată de lege părinților. Ocrotirea părintească este prezumată că asigură, atât în privința persoanei, cât și în privința bunurilor, ocrotirea cea mai deplină a minorului.

Pentru minorii care se găsesc în situații deosebite, legea prevede măsuri speciale de natură să asigure ocrotirea intereselor lor.

Interesul minorului se apreciază în strictă conformitate cu prevederile legale, ceea ce înseamnă că nu poate fi nesocotită o dispoziție legală expresă, pe considerentul că așa ar cere-o interesul minorului. Interesul minorului însuși cere ca să fie respectate prevederile legale. Pentru exemplificare, mă refer la art. 57 alin. 2 din Codul familiei, potrivit căruia este posibilă recunoașterea paternității prin testament, în sensul unui testament legal întocmit.

De aceea n-ar putea fi avute în vedere testamentele care n-au eficiență legală, ci numai acele care îndeplinesc toate cerințele legale pentru a putea fi socotite testament. Prin urmare, stabilirea filiației nu este posibilă printr-un testament inform, deoarece interesul minorului trebuie protejat în limitele legii.

Pentru asigurarea interesului minorului, legea a prevăzut anumite organe competente care exercită atribuții de control în acest domeniu și anume: instanța de judecată, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, Avocatul Poporului, Autoritățile Administrației Publice Locale prin Serviciile Publice Specializate pentru Protecția Copilului și Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului³.

b) Ținând seama de particularitățile bio-psiho-fizice ale copiilor și adolescenților, de faptul că aceste etape ale dezvoltării ființei umane reprezintă totodată trepte incipiente în procesul formativ-educativ, o importanță esențială capătă activitatea de educație și instruire a acestor viitori oameni maturi, pe care se va bizui societatea, astfel că o parte din preocupările statului va trebui să fie îndreptată tocmai spre asigurarea unui sistem educațional apt să constituie cadrul necesar de instruire și formare a copiilor pentru o viață social-economică activă, utilă și demnă.

Copilul are dreptul de a beneficia de un nivel de trai care să permită dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială⁴, are dreptul de a primi o educație care

³ Legea nr.272/2004 republicată, art. 48, pct.1.

⁴ Legea nr.272/2004 republicată, art. 47, pct.1.

să îi permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și personalității sale⁵.

Statul asigură condiții de protecție și ocrotire a minorilor până la vârsta de 16 ani prin cuprinderea lor în diferite forme de învățământ sau de ocrotire.

Pentru copiii orfani, fără susținători legali sau proveniți din familii dezorganizate sunt organizate case de copii preșcolari de către inspectoratele județene și case de copii școlari, în cadrul cărora funcționează și unități de învățământ.

Pentru copiii cu deficiențe senzoriale și intelectuale se organizează școli speciale.

De asemenea, pentru a se oferi elevilor posibilitatea de a desfășura și activități extra-școlare organizate, prin actul normativ sus-menționat se prevede organizarea de case ale elevilor și copiilor, ca instituții subordonate inspectoratelor școlare.

Activitatea acestor instituții se va desfășura pe baza unor norme stabilite de Ministerul Educației.

Alte categorii de școli au în vedere cuprinderea și a copiilor cu deficiențe mintale, motorii și mintal-motorii, incapabili de adaptare socială. Astfel, în subordinea Ministerul Muncii și Solidarității Sociale funcționează: cămine-școală pentru deficienți mintali, motori și mintal-motori, incapabili de adaptare socială; școli profesionale speciale pentru deficienți de auz, de vedere, mintali, motori și mintal-motori recuperabili; licee speciale pentru deficienți de vedere și motori recuperabili; școli speciale de reeducare și cursuri de calificare și recalificare pentru invalizi.

c) Regimul răspunderii juridice a minorilor este, și el, influențat de caracteristicile bio-psiho-fizice ale acestora.

Problema de esență care se pune în această materie se referă la stabilirea limitei inferioare a vârstei de la care un minor ar putea fi socotit ca având, biopsihofizic, capacitatea de a înțelege, de a discerne între ceea ce este bine și ceea ce este rău în relațiile social-umane și, în consecință, de a-și putea dirija în mod conștient voința și acțiunile.

Vârsta de la care se admite că există o atare capacitate, devine, astfel și limita de la care minorii vor avea și răspundere juridică pentru faptele lor. Această chestiune este legată totodată de capacitatea de exercițiu a persoanei fizice, adică de aptitudinea acesteia de a-și exercita drepturile și a-și asuma obligații, săvârșind acte juridice.

În conformitate cu legislația în vigoare, capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani.

Una din premisele capacității de exercițiu (alături de capacitatea de folosință) este „discernământul”, care se înfățișează diferit, în funcție de înaintarea în vârstă. Pe măsură ce omul participă la viața juridică, el își formează și dezvoltă discernământul juridic. Dar, acest discernământ mai depinde, în afară de vârstă și de sănătatea minții.

⁵ Legea nr.272/2004 republicată, art. 51, pct.1.

În funcție de calitatea discernământului, legiuitorul reglementează felurile capacități de exercițiu ale persoanei fizice, și anume:

- lipsa capacității de exercițiu (care caracterizează discernământul minorului sub 14 ani și al alienatului ori debilului mintal pus sub interdicție judecătorească);
- capacitatea de exercițiu restrânsă (pentru minorul între 14 și 18 ani);
- capacitatea de exercițiu deplină (persoana care a împlinit vârsta de 18 ani și femeia care s-a căsătorit înainte de această vârstă).

Lipsirea de capacitate de exercițiu a persoanelor fizice menționate este o măsură de ocrotire a lor, datorită lipsei de discernământ, așa încât, această măsură nu trebuie să se întoarcă împotriva finalității sale, ceea ce explică faptul că cel lipsit de capacitate de exercițiu poate încheia personal și singur, în mod valabil, unele acte juridice civile. Este vorba de acte juridice civile care, prin natura lor, nu-l pot prejudicia pe cel lipsit de capacitate de exercițiu.

Ideea ocrotirii persoanei fizice fără capacitate de exercițiu se reflectă în întregul drept civil, inclusiv în ceea ce privește obligațiile civile (mai ales răspunderea civilă delictuală). Trebuie însă făcută diferențierea între răspunderea civilă delictuală (pentru fapta proprie ori pentru fapta altei persoane) și răspunderea penală.

În cazul răspunderii civile delictuale pe primul plan se află, în toate cazurile, interesele persoanei al cărei patrimoniu a fost prejudiciat printr-o faptă ilicită.

Uneori însă, simpla sancționare, sub aspect civil, a autorului faptei ilicite, adică obligarea lui la repararea prejudiciului, se poate dovedi nesatisfăcătoare pentru acoperirea prejudiciului provocat. Așa ar fi, de pildă, în cazul minorului lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, care nefiind în măsură să despăgubească pe cel prejudiciat, pentru eventualele pagube provocate trebuie să răspundă altă persoană.

De aceea, în scopul protejării intereselor victimei, legislația civilă a instituit, pe lângă răspunderea directă pentru propria faptă, o răspundere civilă complementară, indirectă, și anume răspunderea pentru fapta altei persoane.

Spre deosebire de răspunderea civilă delictuală, în dreptul penal nu există răspundere pentru fapta altuia. Sancțiunea specifică în dreptul penal este pedeapsa care, prin definiție, este strict personală.

În legislația penală s-a adoptat aceeași diviziune terminologică în legătură cu determinarea răspunderii penale, fiind împrumutați din dreptul privat termenii de „minoritate” și „majorat”. În felul acesta, prin folosirea termenilor de „minori” și „minoritate” (pentru adolescenți) și „majori” (pentru adulți) se realizează o uniformitate terminologică cu privire la vârstă, între dreptul privat și dreptul penal. Legislația penală face însă diferențierea între minorii fără răspundere penală și minorii care răspund penal.

Astfel, faptele prevăzute de legea penală săvârșite de minori care în momentul comiterii nu aveau vârsta de 14 ani, nu au caracter penal și nu constituie infracțiuni, minorul care are vârsta între 14-16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, iar dacă a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal fără nicio excepție.

Un aspect deosebit de important al determinării răspunderii penale a infractorilor minori îl constituie relativa contradicție între două tendințe ale lumii moderne. Pe de o parte, tendința de urcare, în toate legislațiile, a limitei minime de la care începe răspunderea penală (aceasta în scopul evident de ocrotire a minorilor, a căror stare bio-psiho-fizică impune, în principal, măsuri de educare, și nu sancționatorii), iar, pe de altă parte, tendința minorilor înșiși de a deveni tot mai precoci, datorită mijloacelor tehnice de informare și culturalizare.

Or, precocitatea copiilor se manifestă și pe plan infracțional, așa-numita „delincvență juvenilă” prezentând în statisticile judiciare nu numai o creștere numerică, ci și o evidentă diferențiere a formelor calitative sub care se manifestă și care îi conferă o pericolozitate sporită. Contradicția este doar aparentă.

Evoluția favorabilă din punct de vedere bio-psiho-fizic a minorilor care, sub impulsul multiplelor cunoștințe pe care le dobândesc pe nenumărate canale, devin mai precoci și sensibili la numeroase tentații, inclusiv de genul acelor care i-ar putea conduce la comiterea de fapte prevăzute de legea penală, nu influențează și nivelul de maturizare a proceselor lor psihice, conștiința lor rămâne la fel de fragilă, de imatură, așa încât, chiar și minorii din această categorie au dreptul la același regim juridic de ocrotire și educare ca toți minorii de aceeași vârstă. Starea lor de precocitate nu trebuie să influențeze nivelul răspunderii penale.

Este adevărat că sunt și alți factori care contribuie la determinarea, diferențiată de la țară la țară, a limitei inferioare de la care minorii au răspundere penală.

Aceasta depinde de realitățile sociale și umane dinăuntru fiecărui stat. În plus, trebuie să se țină seama și de starea de dependență a minorilor, a căror educație morală și intelectuală este subordonată condițiilor generale de viață și conviețuire socială. De aceea, cercetările criminologice au pus în evidență necesitatea ca lupta împotriva fenomenului infracțional în rândul minorilor să fie dusă nu pe tărâmul sporirii răspunderii juridice a acestora, ci mai ales în domeniul prevenției și educării (cea ce presupune organizarea unor structuri corespunzătoare precum și determinarea organelor capabile să realizeze în condiții optime aceste obiective).

Cauze și condiții ale delincvenței juvenile.

Delincvența juvenilă se manifestă, în prezent, în țara noastră cu o intensitate sporită. Statisticile penale – alcătuite de organe specializate de control social, demonstrează o îngrijorătoare creștere a frecvenței infracțiunilor comise de minori în perioada următoare revoluției din decembrie 1989, și totodată o creștere a gravității